

כ"ח סיוון התשע"ג

6 ביוני 2013

תיק 73120

פסק ביניים

לבין	בעניין שבין
הנתבע	התובע

א. רקע

הצדדים הם אחים, הפעילו ביחד חנות מכשירי חשמל מזה 35 שנים. בתחילה היה התובע עוסק מורשה, ולאחר מכן, בשנת 1999, נרשמה החנות כחברה בבעלות הנתבע. ככלל, שני האחים עבדו בעסק במלא מרצם, ולקחו כספים מהעסק לפי צרכיהם. כל זאת, ללא רישום הוצאות. הוצאות הכספים היתה הן להוצאות שוטפות, והן לרכישת נכסים – בתים ורכב. במהלך השנים הצטברו חובות משמעותיים. בין הצדדים מחלוקת, כיצד יש לחלק בין האחים את החובות הרובצים על העסק המשותף, האם בשווה, או שלא בשווה, וכדלהלן. הצדדים חתמו על הסכם בוררות. כמו כן, לבקשת הצדדים, הדיון מתקיים בהרכב של דיין יחיד. מכאן סמכותי להכריע בסכסוך כבורר. בתיאור הטענות להלן, תיארתי את הדברים בתמצית, לאור העובדה שהדברים בוארו באורך רב והם מתועדים בפרוטוקולים של שני הדיונים שהתקיימו בפני.

ב. תמצית טענות הצדדים

לטענת הנתבע, אין הצדקה לחלק את החובות באופן שווה, אלא יש להטיל על משפחת התובע חלק גדול יותר של החובות. הסיבה העיקרית לכך היא שלטענתו, במהלך השנים משפחת התובע משכה מן העסק סכומים גבוהים באופן משמעותי מאשר הנתבע ומשפחתו משכו לצורך קניית דירות.

לטענת משפחת התובע, יש לחלק את החובות באופן שווה.

ראשית, בתחילת חיי הנישואין והשותפות העסקית, בשני שלבים משמעותיים, הם תרמו את חלקם הכספי לטובת העסק או לטובת משפחת הנתבע. יתירה מזו, הנתבע עודד אותם לרכוש את הדירות, ואילו היו יודעים שיאלצו להחזיר את הכסף יתכן שהיו מוותרים על הקנייה.

זאת ועוד, לטענתם יש כמה שיקולים שיש להעריך שמאזונים את הסכום שכל משפחה משכה: הם חיו ברמת חיים נמוכה יותר במהלך השנים, וכך לנתבע היה רכב.

הנתבע משיב על הטענה שהוא משך יותר, שלדעתו לא ברור כלל שמשך יותר כסף. הוא מודה שרמת חייו היתה גבוהה יותר מזו של התובע. אלא, שאין בכך הוכחה שהוא משך יותר מן העסק. בעניין הרכב - הרכב שימש לא רק את המשפחה, אלא באופן עיקרי ומשמעותי את העסק.

במהלך הדיון הצעתי בפני הצדדים שלוש נקודות מבט על מקרה זה, וביקשתי את תגובתם:

אפשרות א' - הנכסים של הצדדים שנרכשו מכספי השותפות שייכים לשותפות.

אפשרות ב' - הנכסים של הצדדים שנרכשו מכספי השותפות הם נכסים פרטיים, והחובות מתחלקים באופן שווה.

אפשרות ג' - מי שמשך כסף מהשותפות לצורך נכסים משמעותיים חייב כלפי השותפות את מה שמשך לצורך נכסים אלו כחוב כספי.

הצדדים בדיון התייחסו לאפשרויות השונות. אחד המשתתפים בדיון העלה שעל אפשרות ג', ניתן להוסיף התייחסות להוצאות שוטפות שבאופן קבוע הוציא אחד הצדדים יותר מן השני.

ג. נושאי הדיון

1. חלוקת חובות שותפות כאשר המשיכה של שני השותפים מהעסק לא היתה שווה.

2. הראיות הנדרשות כדי לחשב את חלוקת החובות.

ד. רווחי שותפות והפסדי השותפות - מתחלקים בשווה

העיקרון ההלכתי המנחה בהלכות שותפים הוא, ששני הצדדים מתחלקים ברווחי השותפות ובהפסדי השותפות בשווה (למעט מקרים חריגים, ואכמ"ל). וכך נפסק בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות שותפים קעו, ה):

השותפין שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים וזה שלשה מאות, ונתעסקו כולם בממון, סתם, ופיחתו או הותירו, השכר או הפחת ביניהם בשוה לפי מנינם, לא לפי המעות.

כתב הרא"ש שלמרות שהשקיעו השקעה כספית שונה, יתכן ובחרו לחלוק באופן שווה, מטעם שלכל אחד מן השותפים יש תרומה ייחודית, ועל כן אין לראות בהשקעה הכספית חזות הכל. ואלה דברי הרא"ש (כתובות פרק י סימן י):

ומדלא התנה אנו אומדים דעתו שהסכים שיטול בעל המנה חצי הרווח לפי שהוא חריף ובקי במשא ומתן או שום אמתלא אחרת...

מדברים אלו ניתן להסיק, שגם אם יש השקעה שונה של שעות עבודה וכד', אין בכך כדי להצדיק חלוקה לא שוויונית של הרווחים. שכן, לכל שותף תרומה ייחודית, וכל עוד לא התנו במפורש, ההנחה היא שחלוקת הרווחים בשווה.

בהקשר זה, משמעות הדברים היא שמבחינה הלכתית אין מקום להעלות טענות על הבדלים בין כמות ואיכות התרומה של כל מהשותפים לעסק. העסק התנהל כך שכל אחד תרם את כוחותיו מתוך יחסים של חברות ואחוה, וכך ראוי שתהיה מערכת היחסים גם בעתיד.

ה. מחילה על הוצאות שוטפות

ביחס להוצאות, ככלל, אין מקום לנסות ולעקוב אחר הוצאות כל אחת מן המשפחות למטרות צריכה שוטפת. להלן אתמוך הכרעה זו ואחרות במקורות, אלא שיש לדעת, שפעמים רבות המקורות אינם מהווים ראיה מוחלטת להכרעה במקרה ספציפי, שכן מבחינה מציאותית לא תמיד ניתן לדמות את האמור במקורות באופן מלא לנדון דידן. ההכרעה בכל מקרה נובעת מאומדן הדעת של השותפים, וגם מהדין שקובע עקרונות כלליים.

בשולחן ערוך (חושן משפט קעו, ט) נפסק:

אחים שהם שותפין, יכול כל אחד למחות בחבירו שלא יקנה דבר לעצמו מהשותפות, אם לא ינכה אותו מחלקו. ואם לא מיחו, וקנו לעצמם, כשבאים לחלוק שמין הבגדים שעליהם כפי מה שהם שוים בשעת חלוקה. אבל אם כלו לגמרי או אבדו, אין מחשבין אותם להם.

במקור הדין מדובר על אחים שהם שותפים בירושה, וממשיכים את העסק המשפחתי. אומנם, הרמ"א מוסיף:

והוא הדין שאר שותפין שאינן אחין (טור ושכ"כ הרמב"ם). מיהו נראה לי דאזלינן בזה אחר המנהג.

מצאנו אם כן את הקביעה העקרונית, שכל כך מתאימה להתנהלות בנדון דידן, שלמרות שעקרונית יש לחלוק בנכסים בצורה שווה, מצד אחד אין לחשב הוצאות מן העבר ("אם כלו לגמרי או אבדו, אין מחשבין אותם"), ומצד שני יש נכסים שיש להכניס לתוך החשבון.

מקור הדברים בסוגיה במסכת בבא קמא (יא ע"ב), וכך הסביר את הדברים הרא"ש (שם א, יג):

אבל אם נאבדו או בלו אין מנכין להן מחלקן דמעיקרא מחלי אהדי בכהאי גוונא שלא ידקדקו זה אחר זה אלא בדבר הנראה לעינים.

אין ספק, שגם בנדון דידן, ההערכה הברורה היא, שככלל, היתה מחילה הדדית על כל ההוצאות השוטפות שלא ניתן לעקוב אחריהן.

עוד למדנו, מעצם הדין בגמרא ובשו"ע, המבחיין בין נכסים שונים, שאין זה נכון לקבוע באופן גורף שעל כל ההוצאות יש מחילה או שעל הכל אין מחילה. להיפך, ניתן להבחין בין סוגי נכסים שונים. כמו כן למדנו שגם אי מחאה על רכישות שונות מכספי השותפות במהלך חיי השותפות, אינה מוכיחה על מחילה גמורה והסכמה שלא להתחשבן בשעת פירוק השותפות.

אין ספק, שבימינו בכלל, ובנדון דידן בפרט, אין מקום לחשב "בגדים שעליהם", ואף לא שאר מיטלטלין שברשות הצדדים. בעניין זה, "אזלינן בתר המנהג" (רמ"א). ומה גם שהצדדים לא העלו טענות מעין אלו.

בענייננו, הסברא להבחין בין הוצאות שניתנו לטובת הדירות אותם יש לחשב, לבין הוצאות שוטפות שבהן יש מחילה, מסתברת ביותר משתי סיבות עיקריות:

1. ראשית, מדובר על הוצאות שניתן לעקוב אחריהן, לפחות באופן כללי. הסיבה לאומדן הדעת הברור שיש מחילה על הוצאות שוטפות, היא מעצם העובדה שהשותפים יוצרים מצב בו לא ניתן לעקוב אחר הוצאות מסוימות. לעומת זאת, הוצאות לרכישת דירה או תשלומי משכנתא, הן הוצאות שניתן לעקוב אחריהן (ועובדה שהצדדים מודעים לעלויות הכלליות של הדירות וכד').

2. שנית, מדובר על הוצאות שנועדו ליצירת רכוש, ובהן שונות באופן ברור מהוצאות צריכה. שכן, ביסוס נוסף להנחת המחילה היא שכל אחד מכיר בצרכים עכשוויים בסיסיים, ובכגון זו אדם מוחל על הפרשים בהוצאות בין השותפים. לעומת זאת, על הוצאות שבסופו של דבר מובילות לצבירת נכסים בשיעורים שונים אין הנחה ברורה שאדם מוחל, ולהיפך, הסברא היא שהשותף אינו מוחל.

ניתן לצרף, את דברי בעל פתחי חושן (פתחי חושן, שותפים ומצרנות, פרק ב הערה נב), שדן בשאלה לאילו הוצאות רשאי שותף להוציא כספים ללא ידיעה ספציפית של השותף השני, מתוך הנחה ששותפו אינו מקפיד בדבר. הוא אומר, שביחס להוצאות שוטפות, מדויק מן השו"ע שכל עוד לא מחו – רשאים השותפים להוציא –

אבל אם רוצה להוציא מקופת השותפות לצורך עצמו ולצורך דבר מסוים, פשיטא שאינו יכול, אפילו כשאינו מוחה, כל זמן שלא נתרצה בפירוש, ואפשר שבכי האי גוונא שתיקה לאו כהודאה.

למדנו מדבריו, שהיחס של שותפים להוצאות שאינן הוצאות שוטפות, שונה מהיחס להוצאות שוטפות. על כן, הגם שביחס להוצאות שוטפות ההנחה היא של מחילה הדדית, לגבי הוצאות שנועדו לרכישת נכסים, אין בסיס להנחה כזו, ואף 'שתיקה לאו כהודאה'.

לפיכך, במקרה זה אין בעידוד של הנתבע את התובע לקנות את הדירות בהתבסס על הוצאת כספים מן השותפות משום מחילה על הוצאות אלה, ובכך נדחתה אפשרות ב' שהוזכרה למעלה.

עם זאת, ככלל, אין לחשב הוצאות שוטפות שיצאו במהלך השנים, משום שבעניינים אלו יש מחילה הדדית.

ו. חוב לעסק או שותפות העסק בנכסים

משנדחתה אפשרות המחילה ההדדית המלאה (אפשרות ב'), יש להכריע בין אפשרות א' ואפשרות ג' שהוזכרו למעלה (על פי שתיהן יש להתחשב בכספים שהוצאו לצורך רכישת הדירות, אלא שכל אחת מן הדרכים נותנת לכך משמעות אחרת).

יש לדחות את אפשרות א', על פיה חלק הדירה שנרכש מכספי השותפות שייך לשותפות מהסיבות הבאות:

ראשית, נקודת המוצא היא שהדירה של התובע רשומה על שמו. במצב כזה, צריך ראייה לכך שלמעשה הבעלות על הדירה אינה שלו ושכוונת הצדדים היתה להקנות לשותפות חלק בדירה. בעניין זה, רישום הדירה, לא על שם התובע בלבד, אלא גם על שם אשת התובע מהווה תמיכה נוספת בגישה זו, שכן אשת התובע אינה חלק מן השותפות (בניגוד לנתבע שעל שמו רשומה גם החברה כולה). הכרעה זו מתאימה לכך שיחס הצדדים לאורך כל הדרך אל הדירה היא כשל התובע.

שנית, המציאות היא, שהדירה נרכשה לצרכי מגורים של התובע, על פי רצונו לבחור מקום מגורים, ולא כהשקעה נדל"נית של העסק. כמו כן, ברור שאילו ערך הדירה היה יורד, לא היינו מייחסים הפסד זה לעסק, אלא לתובע עקב החלטתו לבחור לקנות במקום זה.

שלישית, גם אילו היינו מקבלים כעובדה את הטענה, שהדירה נקנית לא מרווחים של החנות (שאולי לא היו), אלא הוצאת הכסף היתה מעבר ליכולתו של העסק, אין בכך כדי ליחס את הזכויות בדירה עצמה וברווחים שהשיאה לעסק. שהרי גם אם מתן הכסף היה בטעות ויש להשיב אותו, אין זה אומר שהבעלות על הדירה שייכת לעסק. (בדומה למציאות בה אדם לוקח משכנתא שאין ביכולתו לשלם. מצב כזה איננו הופך את הבנק לבעלים על הדירה שנקנתה. ולכן אם הקונה ירוויח מהעסקה, הרווח יהיה שלו ולא של הבנק).

[אציין בהערה – מלשון השו"ע שמקורה בדברי הרא"ש, אפשר לקבל את הרושם, שיש לשום את ערך הנכס ולייחס אותו לעסק. שכן ביחס לבגדים נאמר: "שמין מה שעליהן". לדעתי, לבד מכל השיקולים לעיל שמתייחסים לאומד הדעת בנדון דידן שהנכס הוא בבעלות מלאה של התובע, יש גם להבין את דברי השו"ע באופן שונה. החידוש ש"שמין הבגדים שעליהם כפי מה שהם שוים בשעת חלוקה" הוא שלמרות שהבגד נקנה במחיר של בגד חדש, יש לשום רק לפי המחיר של הבגד כעת, כיוון שגם לגבי הבלאי יש מחילה. כך עולה מהקשר הדברים ברא"ש. ואין הכוונה כלל למציאות של עליית ערך הבגדים שעליהם. על כן, אין להביא כלל ראייה מדברי השו"ע והרא"ש לשאלה של דרך ההתייחסות למשיכת היתר].

לאור כל זאת, יש לדחות את אפשרות א'. כיון שאפשרות א' נדחתה, אין גם לטעון כי החנות שנקנתה מכספו של התובע שייכת לו והוא שותף ברווחים ממכירתה. הכסף שניתן יצר חוב של העסק לתובע, ותו לא.

נמצא לסיכום, שהאפשרות הסבירה היחידה שמשקפת גם את העובדה שהנכסים הם פרטיים, וגם את העובדה שאין מחילה על משיכת יתר לצורך מובחן ומסוים – היא אפשרות ג'.

אציין, שבדיון שני צדדים קיבלו את אפשרות זו כסבירה למרות שכל אחד נטה לאפשרות אחרת, כך שהטענה שזו גמירות דעתם סבירה ביותר.

מחובו של התובע יש לקזז את הכספים שהשקיעה משפחת התובע בשותפות או שניתנו למשפחת הנתבע. הטענה שעלתה בדיון, כאילו התובע החליט לתרום לעסק ללא תמורה, בזמן שהנתבע ומשפחתו החליטו להפריד בין ענייניהם הפרטיים לבין העסק איננה סבירה, והיא נדחית.

לסיכום, משיכת הכספים לרכישת נכסים, אינה מזכה את השותפות בחלק בדירה שנרכשה, אלא יוצרת חוב (של התובע) כלפי השותפות.

ז. הבדל עקבי בשיעור ההוצאות וקניית רכב

התובע טען שבאופן עקבי היקף ההוצאות של משפחת הנתבע היה גדול יותר משלהם.

חשוב לציין, שטענה זו לא נטענה באופן חד משמעי, אלא בדרך של אומדן כללי לאור רמת החיים. למרות שכתבתי לעיל שיש מחילה גמורה על הוצאות שוטפות, לכאורה, אילו היה נמצא בסיס איתן לטענה זו, היה עלי לתת לטענה זו משקל, מכוח ההבנה, שמא הוצאות נוספות של משפחת התובע לצורך קניית הדירות, נעשו תוך הסתמכות של שני הצדדים על ההבדל ברמת הצריכה.

אלא שלאור מכלול העובדות שהוצג בפני, אני דוחה את הטענה הזו כטיעון המבטל את ההבדל בין ההוצאות של שתי המשפחות, ואין בו כדי לשנות את הגישה העקרונית שיש לחשב את כלל ההוצאות שהוצאו לטובת הדירות.

עם זאת, בסופו של דבר, גם לאחר החישובים שיעשו על ידי בעל מקצוע, יהיה מקום לשיקול דעת, ועניין זה עשוי להשפיע באופן מסוים, אך לא דרמטי, על החישוב לטובת משפחת התובע.

טענה נוספת נטענה בעניין הרכב שהחזיק הנתבע (נקנה במחיר של כ 50,000 ₪), ותשובתם היתה שלרכב היתה תרומה משמעותית לעסק.

הטענה האחרונה, מתייחסת לסכום מובחן, אך לא כזה שמעמיד היום נכסים לצדדים. אינני קובע כעת את המשקל הברור של טענה זו, ולפי שיקול דעת אתן לה משקל קל בסופו של התהליך.

ח. מסקנות

באופן בסיסי, יש לחלק את החובות בשווה, ואין מקום לנסות ולקבוע אחר משיכת כספים לטובת הוצאות שוטפות, שכן בעניין זה, מחלו השותפים זה לזה.

עם זאת, יש הצדקה לעקוב אחר משיכת הכספים לצורכי רכישת הדירות ולחשב אותם כחוב כלפי השותפות. בעניין זה, יש להתחשב גם בכספים שהגיעו מן המשפחות. עשוי להיות משקל גם לנושאים האמורים בפרק ז'.

מדובר בתחשיב מורכב, שיעשה על ידי רואה חשבון מקצועי, בשיתוף עימי. ההחלטות בעניין עומק הבדיקה, הירידה לפרטים ודרך החישוב, תתקבלנה בהתייעצות עם רואה החשבון, תוך שקילת שכר הבדיקה כנגד הפסד הממון והזמן, ועל פי המשמעויות של הדרכים השונות.

ט. הכרעה על פי אומדן, מכח החובה להטיל שלום בעולם

אין ספק, שהחישובים לצורך הכרעה בנדון דידן, מורכבים. יתר על כן, מסתבר שלאור העובדה שיש חסרים במידע, וקושי מהותי להתאים בין סכומים שניתנו בשנים שונות ובדרכים שונות, החישוב אינו אריתמטי ויש בו אפשרויות שונות. חשוב להדגיש כי הקושי החישובי איננו מהווה סיבה לפסול את הרציונאל ולבחור ברציונאל שאיננו משקף את דעת הצדדים ואת ההלכה.

במצאות זו, על פי הדין, יש לדיין את הסמכות, ומכוח זאת גם את החובה להכריע על פי שיקול דעתו. וכך נפסק בשולחן ערוך חושן משפט (סימן יב סעיף ה):

יש כח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר.

מקור הלכה זו הוא בתשובת הרא"ש, (כלל קז סימן ו), שכתב:

כל זה סברתי והארכתי, להודיע שאין כח ורשות להוציא את הדין חלוק מתחת ידו, שצריך לגמור ולהשלים את הדין כדי להטיל שלום בעולם.

ולכך נתנו חכמים רשות לדיין לפסוק לפי ראות עיניו, במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ובעדויות, פעמים באומדן הדעת, ופעמים כמו שיראה הדיין בלא טעם ובלא ראיה ובלא אומדן הדעת, ופעמים על דרך פשרה.

על כן, גם אם יש קושי מסוים בחישוב הדברים, יש להכריע במיטב הכלים שבידנו, ולכוון לשם שמיים, על מנת להטיל שלום בעולם.

י. החלטה

1. נושא החובות יחושב כפי שנוכר בפרק המסקנות לעיל, וכן לאורך פסק הדין לעיל.

ככלל, יש לראות את הסכומים שנמשכו לטובת רכישת הדירות כחוב כספי כלפי השותפות, כנגד זה יש חובות של השותפות כלפי הצדדים עקב סכומים שנכנסו על ידי המשפחות (כגון, מהוריה של אשת התובע, מאבא של התובע והנתבע).

2. על הצדדים להציע רואה חשבון מוסכם תוך 5 ימים.

אני ממליץ שלא יהיה מדובר ברואה חשבון הקשור כיום למי מהצדדים, כיוון שכפי

- שהסברתי לא מדובר על עבודה חישובית בלבד, אלא יש בה מרכיב של שיקול דעת. על כן, זיקה לאחד הצדדים עשויה להקשות על התהליך ועל האמון הסופי בתוצאה.
3. אם הצדדים לא יציעו רואה חשבון, בית הדין מציע לשכור את שירותיו של רו"ח א'. הנ"ל ייתן הצעת מחיר לאחר שיקבל את הגדרת המשימה המדויקת שלו.
4. לאחר חו"ד שתקבל מרואה החשבון, אתן פסק סופי.
5. שלא במסגרת פסק הדין, אני פונה אל הצדדים לקיים משא ומתן חיובי, לקידום ההלוואה שתוכננה, משום שגם אם המתווה יהיה למכור נכס זה או אחר, הרי שתזרים המזומנים יאפשר ניצול מיטבי של הנכסים, לטובת המשפחה כולה.
6. כמו כן, אני מפציר בצדדים להמשיך ולדבוק בדרך של אחווה ושותפות אמת.

בזאת באתי אל החתום, יום חמישי כח בסיוון תשע"ג, 6 ביוני 2013.

_____

הרב סיני לוי, דיין